

IEMAND MOEST HET DOEN

SANNE HUYSMANS
IEMAND MOEST
HET DOEN

ROMAN

KOPPERNIK

Copyright © 2023 Sanne Huysmans
Afbeelding voorzijde © Ante Timmermans
Foto achterzijde omslag © Dries Segers
Vormgeving Koppernik

ISBN 978 90 833 8192 3 / NUR 301
www.koppernik.nl

huil voor mij, lieve moeder
ik sluit mij aan bij elk gebrek
dat deze straat ooit heeft gekend

Hendrik Lasure

SERVITUDE

dienstbaarheid;

werken in het belang, ten nutte of ter wille van;

zich ondergeschikt maken aan een collectieve zaak.

erfdienstbaarheid;

recht van uitweg;

zakelijk recht van een heersend erf ten aanzien van een lijdend erf.

ARBEID	11
VERENIGING	51
DIENST	95
VERWACHTING	151
WEG	193

ARBEID

Maria

De eerste kabel bracht licht. Hij kwam aan in golven: de top werd op een houten paal genageld en tussen twee palen boog de kabel door. Er was een jongeman met een lange ladder gekomen om de golven te draperen. Hij hield de kabel als een handtas over zijn schouder, in vele lussen. Vanaf de paal dook het snoer het huis binnen, er was een gat voor gemaakt met hamer en beitel. Het volgende dat Maria zich herinnerde, was een schakelaar die licht deed ontbranden. Ze schrok zich een ongeluk. Het liefst wilde ze dat va en ma de lamp uitlieten en dat ze alles – zoals daarvoor – op de tast deden of in het schijnsel van een draagbare olielamp. Ze was een leven zonder kabels gewoon. Een mens wende aan de realiteit van de eerste levensjaren. Als er daarna iets veranderde, werd het een uitzondering. Vóór de jongen met zijn ladder kwam en elektriciteit over zijn schouder meebracht, was er vuur als warmte en vuur als licht. Vóór de schakelaar, begonnen de nachten vroeg, direct na de middag soms.

Maria duwde de stramme schakelaar naar boven en zocht dekking onder de tafel. De gloeilamp knipperde spastisch, zoemde en knetterde een tijdje, ze was er niet gerust op. Na minuten won de glazen bol aan zelfvertrouwen en scheen tamelijk stabiel de kamer rond. Maria liet de armen zakken, de hemel was niet op haar hoofd gevallen. Ze keek rond. De hoek achter ma's fauteuil oogde groezelig. Het daglicht van de kleine ramen reikte niet tot daar,

terwijl het gloeilicht overal kwam. Ze verhuisde een kant loper en kristallen asbak van de vensterbank naar het ronde tafeltje in de hoek. Dat was beter. De rode vloertegels blonken in de weerkaatsing van het licht. De stenen waren afgerond en ingedeukt door de vele voeten die er sloffend overheen liepen, haar tenen kenden de voegen vanbuiten. Naast de haard stond een mand met dikke dennenappels die ze met haar broers was gaan rapen. Ze hadden gezocht naar zeldzame heksenmasten die appels zo groot als bieten voortbrachten. Wanneer de haard werd aangestoken, deed zo'n heksenbol wonderen en ontvlamde alsof de duivel erop had geademd. Dan was er vuur. Als warmte, niet langer als licht.

Va was blij, want zijn Peke was op sterven na dood. Ze hadden Pekes handen al vroom gevouwen en de pastoor was langsgelkomen, maar ze zeiden dat hij nog ademde. Het kussen lag nog onder zijn rug, eenmaal overleden zouden ze hem zo snel mogelijk plat leggen. Anders zou Peke gehoekt verstrammen en dat was niet praktisch voor in de kist. Nonkel René had iets in elkaar getimmerd van geschaafd dennenhout. Het oogde nogal bruut en tante Gerda had gezegd dat hij de kist moest opschuren met een fijne korrel, anders zou Peke splinters in zijn gat krijgen.

Als de laatste adem werkelijk uitgeblazen werd, moest bij een lichaam worden gewaakt. Drie nachten lang, om het heengaan te begeleiden. Tot nog toe verliep het zo dat iemand kaarsen aanhield en naast het dodenbed op een harde stoel bleef zitten om niet in te dommelen. De christene ziel had licht nodig om weg te kunnen, naar de hemel toe in gunstige gevallen. Daarom moest altijd iemand wakker blijven totdat de dode zeker dood was. Die opdracht mislukte regelmatig en dan kon het gebeuren dat de dode bleef

hangen in het mensenrijk. De verloren gelopen zieltjes gingen in het bos tussen de twijgen waaien of in de heksenpoel gemelijk lachen. Zulke dingen werden verteld. Maria geloofde alles, toen nog wel. De lichtschakelaar had de opdracht vergemakkelijkt, want het volstond om de lamp te laten branden om de ziel de weg te wijzen, er hoefde geen man meer wakker te blijven. De dode zou er geen erg in hebben. Va had aan de familie voorgesteld om Peke in zijn huis op te baren, zo trots was hij op de nieuwe uitrusting. De eettafel stond al klaar onder het peertje. In plaats van een pot gekookte patatten, kon Peke daarop plaatsnemen. Het huis zou weken naar wierook ruiken en dat pakte op hun adem, en ze zouden uit de hand moeten eten op een paar losse stoelen, maar dat kon va niet schelen. Peke zou ten hemel kunnen rijzen en niemand zou er zijn slaap voor moeten laten.

Ma was sceptisch over het licht. Ze zei dat het blind breien rap verleerd zou zijn. In de schemering was breiwerk maar half te zien en moesten de steken op het gevoel worden geknoopt, maar nu er die lampen waren zouden vrouwen naar hun vingers beginnen te kijken. Ma geloofde dat zoiets de bedrevenheid zou verminderen. Ma kon vaardig breien en was daarop tamelijk fier. Ze maakte sokken en truien en dekens voor het hele gezin. Voor Maria's eerste communie had ma een mantel gemaakt, fijn in een driehoek gebreid om rond de schouders te slaan, in plaats van de zware kapmantels die de meeste vrouwen nog over hun lange rokken droegen. Maria droeg de sjaal als een sieraad. De wol was fijn gesponnen en met kunde geveerd, ma was die in de stad gaan kopen. Als Maria door het dorp liep en anderen in hun ouderwetse kostuum zag, voelde zij zich voor een keer niet achterlijk. Ze koesterde het kledingstuk

omdat het de zwaarte had van een arm om haar schouder, de mantel suste en omhelsde. Ma zou het niet doen, dat sussen. Maria had dikwijls gezien hoe die de luierdoeken van haar jongste broer verving met dezelfde bewegingen waarmee ze de vloer borstelde: bruut en met een klap op het einde. Het kind schreeuwde, dat was een teken van gezondheid.

De oudste jongens zagen het licht als een kans om onder de lamp van de eetkamer te blijven kaarten of dobbelen, terwijl ze anders naar de schuur werden gestuurd zodra de schemer intrad. Ze haatten de schuur, ze aasden op de sponden. Maar alle bedden waren bezet en die zouden niet gauw vrijkomen, integendeel, het was niet zeker dat de laatste kleine al op de wereld was gezet. In de schuur stak het stro door hun lange pyjama's, de ratten krasselden rondom en in de winter kregen ze het daar nooit warm. Zelfs de kippen hadden een beter onderkomen, de geiten sliepen dicht bij elkaar, de schapen hielden hun deken altijd omgeslagen en het varken had een laag spek. De jongste had de kat zo tam gekregen dat ze 's nachts in de holte van zijn gekromde buik ging liggen. Dat hielp een beetje. Met hun armen om de schouders geslagen zaten de broers aan de ontbijt tafel te schudden van kou en stramheid. Hun jongenslijven waren mager en werden 's nachts tot in het merg afgekoeld. Pas 's middags na het voetballen verscheen een blos op hun wangen. Dan was er een kort moment dat ze de schuur niet aan het haten waren. Maar zodra de zon begon te zakken, dachten ze er weer aan. Daarom verwelkomden ze de gloeilamp. Terwijl ma in haar fauteuil kaarsrecht sliep, speelden ze een kaartspel dat ze zelf hadden verzonnen. De verliezer zou de volgende dag een schel spek afgeven of een stuk omelet. Op het erf liep een witte gans die geweldig grote

eieren legde met dikke, oranje dooiers, daarmee kon worden gemarchandeerd. Een kwart omelet extra voor de winnaar, dat scheelde in honger. Er moest altijd inzet zijn, anders was er niks aan. Op het einde wachtte toch de schuur, er viel niets tegen te doen behalve een slok jenever alvorens naar buiten te gaan. ‘Zijt blij dat ge met een volle maag slapen kunt,’ hoorden ze achter hun slepende hielen. Ze waren niet blij te krijgen. Als het vroom, kropen ze bij elkaar, hoewel ze wisten dat dit onrein was.

Va had twee schapen meer verkocht dan gewoonlijk om ma een strijkijzer te kunnen schenken. Het snoer moest in de muur worden vastgemaakt en dan werd de zware metalen klomp heet. Dat tuig streek de plooiën uit het linnengoed. Ma was niet content want tot nog toe had ze kleren en lakens recht van de wasdraad in de kast gelegd, hoogstens wreef ze er met de handpalm een paar keer over. Kreukels of niet, wat kon het haar schelen. Nu moest ze ineens strijken, alsof ze nog niet genoeg werk had.

‘Irene heeft van haar vent een wasmachine gekregen,’ foeterde ze. ‘Dat moet iets geweldigs zijn. Irene zegt dat ze elke week tien uur uitspaart.’

‘Irene jongt ook als een konijn,’ mompelde va – en als iemand ‘wat?’ zei dan antwoordde hij ‘niks’. Behalve als hij gezopen had, dan verkondigde hij zijn mening tegen alleman en dan wist alleman al gauw dat denken niet zijn grootste begaafdheid was.

Voor de aankoop van een wasmachine had hij niet genoeg schapen, of hij had de koe moeten verkopen en dan zouden ze een jaar moeten hongerlijden. Zoveel was proper linnen hem niet waard.

***

De tweede aankoppeling was een buis en kwam pas twintig jaar later. Voordien had de boerderij één put voor proper water en één voor vuil. Waarschijnlijk werd dat in de grond een beetje gemengeld, want het water uit de propere put stonk dikwijls – naar kikkers en kippendrek, hoewel geen van beide erin terechtkwamen of toch zeker geen kikkers. Boven de put hing een houten as die langs twee kanten door palen werd ondersteund. Eromheen draaide een touw dat met een zinken emmer de diepte in plonsde. Het gebeurde dat een duif op de bovenas ging zitten. De eerste die haar zag, joeg haar weg. Het water moest zuiver blijven, daarop zag iedereen toe. De oudste had ooit zo'n vogel met een hamer geraakt. Er waren een paar pluimen afgevlogen, maar daarna was de hamer naar beneden gevallen, recht de put in. Va was heel kwaad geworden, had niet met een hamer teruggegooid maar dat scheelde weinig, terwijl Maria's broer het toch goed had bedoeld. Sindsdien werd enkel nog met keien naar de vogels gegooid, met een stok op een metalen emmer geslagen of met armen gezwaaid.

Plots kwam een buurjongen met wilde gebaren het erf op gelopen. Ze waren begonnen met graven! In het begin van de Kapelstraat werd een geul gedolven aan de zijkant, net naast de gracht. De sleuf was smal maar diep, tot onder de vrieslijn. De vorderingen werden opgevolgd. 'Ze zijn aan de notelaar!' – 'Ze zijn halverwege!' De geul zou misschien wel een kilometer lang worden. De mannen groeven met de spade en het duurde weken om van het begin van de straat tot aan de voorgevel van de boerderij te raken, of zo herinnerde Maria het zich toch. De buurvrouwen hadden die mannen geprezen om hun werklust terwijl ze appels en koeken brachten, en die antwoordden dat dit nog niks was, ze hadden in hun jonge jaren het Albertkanaal uit-

gegraven. Na tien jaar graven werd het water erin gelaten. De koning had het kanaal feestelijk ingehuldigd vanaf een boot. Ze hadden staan kijken op de oever en hun spades van victorie in de lucht gestoken, maar de koning hadden ze niet gezien. 'Die stond in het ruim te zwaaien naar de vissen,' zei er een.

In de geul kwam een kleine buis die van de nieuwe wattertoren vertrok en die elk huis in het dorp verbond. Weer was er aan de boerderij gebroken, met hamer en beitel door de bakstenen van de funderingen. Daarna werd zelfs de stenen vloer opengeboken om de leiding verder in huis te leggen. Het was een verschrikkelijk gedoe geweest. De stoof moest worden verplaatst door vier man tezamen, de tegels werden losgewrikt en het zand eronder kwam als grote molshopen in de leefruimte terecht. De zandkorrels waren tussen het gerei gewaaid, zelfs tussen het propere goed. De leiding eindigde onder de wasbak. De molshopen werden weer in de geul geschept en de werkmannen waren naar buiten gewandeld met hun spades op de schouder. De tegels lagen min of meer op dezelfde plaats, maar de voegen voelden nooit meer hetzelfde aan. Het huis bleef stil achter. De actie was voorbij, iedereen was weer overgegaan tot het dagelijkse werk.

Maria draaide aan het wielje. Water. Het plensde in haar metalen schaal. Snel schroefde ze de kraan weer dicht. Haar handpalmen vormden een bakje en ze dronk. Zalig. Het water rook naar lood en niet naar kikkers. De leiding was trouwens te smal voor kikkers om door te wroeten. Ze zette de kraan weer open en liet de schaal helemaal vollopen, het water stroomde over de rand en liep weg door het gat van de pompbak naar de put op het erf. Ze hield haar gezicht onder de waterspiegel en haar ogen open, en voelde hoe het water afpelde wat op haar huid was blijven zitten,

vuil en zorgen en vermoeyenis, totdat ze de kleinste hoorde schreien en ze met druipende wangen op hem toeliep.

In tegenstelling tot de elektriciteit was ze voor het water direct gewonnen. Ze had een hekel aan emmers optakelen uit de waterput en niemand gebruikte zo veel water als zij. Minstens tien emmers om elke week de vloer te schrobben en nog eens tien om iedereen in bad te krijgen, twee per dag om groente te kuisen, vier om te warmen in de ketel boven de open haard en er vervolgens mee te koken of thee te zetten, drie om de pispotten uit te spoelen, vijftien voor de drinkbakken van de dieren en evenveel voor de was. Sinds ma vorig jaar was gestorven, deed ze het corvee alleen. Ze had er spierballen van gekregen. De huiselijke arbeid was niet veel lichter dan die van buitenshuis. Ze stond als eerste op en ging 's avonds als laatste zitten. Moeder zei altijd: 'Nu zit ik'. Ze had bedoeld dat ze niet meer zou rechtstaan. Ze deed het maar eenmaal daags: 's morgens stond ze recht en 's avonds ging ze zitten.

Va zei dat hij de leiding niet vertrouwde, dat 'ze' er mee konden foefelen, of dat het water in andere huizen zou worden bevuild en pas op het einde bij hen zou aankomen, als verst verwijderde huis van de dorpskom. Hij voelde zich rap tekortgedaan, dacht altijd dat een ander beter af was. 'Geen water uit die kraan voor mij, Marie, kook de prinsessenbonen maar met water uit de put. Ik wil de pis van Van Ballaer niet proeven als ik eet.' In va's ogen was Van Ballaer de vijand. Om verschillende redenen, maar de belangrijkste was waarschijnlijk dat va zo'n rivaal nodig had. Van Ballaer had een paar koeien meer en een stuk land dat tegen dat van hen grensde. Op die lijn had va extra prikkeldraad aangebracht en hij ging wekelijks kijken of daar

geen onregelmatigheden waren gebeurd. Va beweerde dat hij Van Ballaer op het pad naast hun huis had zien lopen en dat die een geit vanaf zijn paard had opgepikt en meegenomen. Dat va zelf de staldeur had laten openstaan, daarover sprak hij niet. Als de raaptollen te klein waren naar zijn zin en die van Van Ballaer waren vol en voedzaam, dan wist hij zeker dat de buurman met geel poeder was komen strooien, in het donker, om va's gewassen aan te zetten tot dwerggroei. 'Smakelijke prinsessenbonen, Marie,' zei hij en natuurlijk had ze geen water uit de put genomen, dat stonk immers naar kikkers en kippendrek.

De laatste weken leek het alsof va begon te ijlen, hij klonk nog warriger dan anders en hij had niet eens gedronken. Het zag ernaar uit dat hij binnenkort drie nachten onder de gloeilamp zou moeten liggen en het zou niet zijn om naar de hemel te verhuizen. De dokter had gezegd dat ze de pastoor moesten opbellen. Maar de pastoor wilde niet komen, misschien deed hij geen hopeloze gevallen, misschien stond zijn goede naam bij Onze-Lieve-Heer op het spel. Maria had zelf wijwater meegebracht van de kerk, ze had een tinnen vaasje in het vat ondergedompeld en de lucht was er in grote bellen uit geplonsd. Ze zouden wel voor zichzelf zorgen, zoals altijd. Va was misschien een dwaze kloot, maar ook hij verdiende de nodige zalvingen, al was het om naar beneden te gaan in plaats van naar boven. Als het zover was zou Maria het licht nauwgezet aanhouden, met extra kaarsen. Desnoods wilde ze ervoor waken, want ze wilde zijn ziel niet meer tegenkomen in het bos. Zijn sponde zou trouwens goed van pas komen. Het was tijd om plaats te maken want de kleintjes werden groot. Zulke gedachten zou ze niet luidop uitspreken, zelfs niet tijdens de biecht.